

یاد ایام

«نگاهی تصویری به تاریخچه آموزش و پرورش شهرستان تنگستان»

مرتضی کریمی

اسفند ماه ۱۳۸۹

سرشناسه: کرمی، مرتضی، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور: یاد ایام: نگاهی تصویری به تاریخچه آموزش و پرورش شهرستان تنگستان/
مرتضی کرمی.

مشخصات نشر: بوشهر: مرتضی کرمی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۲۴۰ص: مصور، عکس.

شابک: 978-964-04-7331-3

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه .

موضوع: آموزش، پرورش -- ایران -- تنگستان -- تاریخ

موضوع: مدرسه ها -- ایران -- تنگستان -- تاریخ

رده بندی کنگره: LA۱۳۵۴/۴۷۱۳۹۰

رده بندی دیویی: ۳۷۰/۹۵۵۶۴۳

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۱۹۸۶۹

ویراستار: حسین سلیمانی

طراحی روی جلد: احمد محمدیان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۵۰۰۰ تومان

چاپ اول: بهار ۹۱

چاپخانه: بهارستان (بوشهر)

تقديم به تمامی معلمان پاکبخته ای که در طول
تاریخ در عرصه‌ی تعلیم و تربیت زیباترین
جلوه‌های عشق و ایثار را به نمایش گذاشته‌اند.

www.ketab.ir

فهرست عناوین

۹	تقدیر و تشکر.....
۱۰	در آمدی بر کتاب.....
۱۳	مقدمه.....
۱۷	فصل اول: کلیات.....
۲۷	فصل دوم: تصاویر ۱۳۴۰-۱۳۵۹.....
۱۵۳	فصل سوم: تصاویر ۱۳۶۰-۱۳۷۹.....
۲۲۷	فصل چهارم: تصاویر ۱۳۸۰ به بعد.....
۲۴۰	منابع و مآخذ.....

بسمه تعالی

تقدیر و تشکر

خداوند بزرگ را سپاسگزاریم که به ما توفیق داد تا در سایه الطاف خود بخشی از تلاش‌ها و کوشش‌های انسان‌های خستگی‌ناپذیر را در عرصه تعلیم و تربیت شهرستان تنگستان در مجموعه‌ای با عنوان «یادایام» با ارائه تصاویر و نوشته به نمایش بگذاریم.

جای بسی خرسندی است که فرصتی پیش آمده تا از کلیه دست‌اندرکاران عرصه تعلیم و تربیت، اعم از همه بزرگوارانی که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم در اجرای این پژوهش ما را یاری نموده‌اند، تقدیر و تشکر نموده و مراتب امتنان خود را ابراز نماییم.

امید است این مختصر پژوهش مورد توجه بزرگواران خواننده واقع گردد.

مرتضی کرمی

درآمدی بر کتاب

به نام نقش‌بند صفحه‌ی خاک

همکار عزیز و ارجمند، محقق همشهری و مؤلف کتاب تاریخچه آموزش و پرورش شهرستان تنگستان که درد ماندگاری تاریخ، ادب و فرهنگ این زاد و بوم و مردم فداکارش را به شهادت تاریخ داد، می‌داند که گذشته چراغ راه آینده است. بر این اساس با کنکاش و جستجوی مداوم شبانه‌روزی مجموعه‌ی ارزشمند دیگری را با نام «یاد ایام» در دست چاپ دارند که در حقیقت مکمل کار اول اوست.

این مجموعه در برگزیده عکس‌های همکاران فرهنگی شهرستان تنگستان از ابتدای تشکیل معارف قدیم (۱۳۱۰) تاکنون است، چه آن‌ها که چهره در نقاب خاک کشیده‌اند و چه آن‌ها که هنوز در قید حیاتند. عکس‌هایی از شرکت شخصیت‌های محلی در مراسمات معمول آن زمان، اردوهای تربیتی، مجالس دوستانه فرهنگی و خلاصه‌ای از روزگاری که در غبار زمان گم شده است و مؤلف با جد و جهد از هر گوشه کنار، از هر کنج خانه و آلبوم شخصی با هزار درخواست و تمنا به دست آورده و در این مجموعه گنجانده است. از حسن خلقی که آقای کرمی به بنده عاشق کتاب داشتند تا مقدمه‌ای بر این صلیفه نویسم بسیار سپاسگزارم، اگر چه خود واقفم در رسیدن به تحقیق و نویسندگی پیاده‌ای بیش نیستم.

تحقیق به ویژه در مرحله اول، جمع‌آوری اسناد و مدارکی است که یافتن آن‌ها مستلزم روزها و هفته‌ها بلکه سال‌ها جستجوست و این اسناد و مدارک و عکس‌ها اگر هرچه زودتر از دستبرد زمان و عوامل طبیعی نجات داده نشود خسارتی جبران‌ناپذیر در پی خواهد داشت، خسارتی که فرهنگ‌دوستان و مشتاقان گذشته داغ آن را بر دل احساس می‌کنند، نه بی‌دردان. چه بهتر که معلمی دلسوز و جستجوگر آستین بالا زده و به این مهم پرداخته، تا دیر نشده اسناد را در مجموعه‌ای از گزند روزگار نجات دهد و به قول فردوسی بزرگ «کاخی بسازد که از باد و باران گزند نیابد»

تاریخ ورود صنعت عکاسی به ایران بر می‌گردد به سفر اول ناصرالدین شاه به اروپا و آشنایی با این صنعت و خرید دستگاه و آوردن آن به ایران. ناصرالدین شاه که خود در نقاشی دستی داشت و ذوقی، به این پدیده نوظهور علاقه بسیار نشان می‌داد.

بعدها این صنعت از تهران به شهرستان‌ها و از دربار به میان مردم آمد و عکاسی هم جزء صنوف کسب قرار گرفت و بعد جعبه‌های کوچک عکاسی به خانه‌ها راه یافت و آلبوم‌ها ترتیب داده شد و چه شعرهای پر سوز و گدازی به یادبود در پشت عکس‌ها نوشته شد که همین خود جای تحقیق گسترده دارد.

روزی که من این عکس گرفتم به جوانی از عالم پیری نبدم نام و نشانی

روزی که شوم پیر بدین عکس بگویم تو نام و نشان منی از عهد جوانی

انسان میل به جاودانگی دارد و این فطری است. ورود عکاسی به ایران پدیده‌ی نوظهوری بود که دل‌ها را شیفته‌ی خود کرد. صنعتی که زمان را به توقف و می‌داشت و می‌توانست جوانی را حداقل بر روی کاغذ جاودانی کند و صاحب عکس را که گردش زمان به قول سعدی «عیش ربیعش را به طیش خریف مبدل کرده بود» با دیدن آن، با رودکی شاعر هم‌زبان شود که:

تو رودکی را ای ماهرو کنون بینی بدان زمانه ندیدی که در خراسان بود

عکاسی انسان را به توقف زمان دلخوش کرد، اگر چه می‌دانست جز خدا کسی جاودانی نیست و هیچ چیز در چرخه‌ی زمان ایستایی ندارد و بقول حافظ: «بر لب بحر فنا منتظریم ای ساقی»

و یا به فرموده سعدی:

دیر و زود این شکل و شخص نازنین خاک خواهد بود و خاکش غبار

پس چه بهتر که به گفته‌ی شاعر گمنام «عکسم تو نگهدار که فردا نرم نیست». یکی از کارهای جالب و عبرت‌آموز که در حیطه‌ی جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی قابل استفاده است، چاپ عکس‌های گذشتگان اعم از علما و بزرگان و معلمان و همه‌ی آن‌هایی که در راه اعتلای دانش و فرهنگ این مرز و بوم از جان مایه گذاشته و چراغی فرا راه دیگران بر کرده‌اند، از کارهای نیک این روزگار است تا بینندگان بدانند که «کز بسی خلق است دنیا یادگار»

بنده این اقدام، یعنی چاپ این مجموعه را به فال نیک می‌گیرم و می‌دانم این کارها، کار عشق و دلبستگی به این مرز و بوم است و خستگی نمی‌شناسد. این عکس‌ها آسان به دست نیامده، خواهش‌ها، تمناها، آمد و رفت‌ها و زحمات دیگری در پی داشته که مؤلف همه را به جان خریده و این مهم را به انجام رسانیده است. متأسفانه در این گونه موارد، بسیار کسان این آمار و اسناد و عکس‌ها را عتیقه می‌دانند و از تحویل آن‌ها به محققین بخل روا می‌دارند. ما در عتیقه بودن آن‌ها شکی نداریم، اما با گزند روزگار و عوامل طبیعی، موریانه، حشرات و رطوبت چه باید کرد که دشمن اصلی این تصاویر و اسناد است! بهتر نیست با چاپ، آن‌ها را جاودانه ساخت؟!

انصافاً در استان ما در این سی سال نهضتی فرهنگی ایجاد شد و نوشتن و تحقیق درباره تاریخچه فرهنگ بومی و محلی باب شد و بیشتر زوایای تاریک تاریخ و فرهنگ ما روشن گردید، اگر چه دامنه‌ی تحقیق در هر مورد بسیار گسترده است و پایان ناپذیر، که به قول شاعر اقبال لاهوری «هزار باده‌ی ناخورده در گنج تاج است».

بنده به این همکار گران‌قدر احسنت و آفرین می‌گویم و امیدوارم این گونه زحمات ایشان ادامه یابد که خود اگر چه توفیق این کارها را پیدا نکردم و احساس غبنی عمیق دارم، ولی آنگاه که می‌بینم همکارانی از جمله آقایان کرمی و حسین زنده‌بودی (مؤلف فرهنگ و گویش تنگسیری) و دیگران احساس مسئولیت کرده و مارا با قافله این نهضت فرهنگی استان همراه کرده‌اند، بر خود می‌بالم و به آنان دست‌مریزاد می‌گویم و آرزوی تندرستی و موفقیت ایشان را دارم.

با آرزوی سلامتی و موفقیت همه محققان و فرهنگ دوستان.

محمد تنگستانی‌زاده

دبیر بازنشسته آموزش و پرورش شهرستان تنگستان

بهمن ماه ۱۳۸۹

مقدمه

تنگستان دیاری آشنا در کناره‌های آب‌های نیلگون خلیج همیشه فارس که از یک سو به پهلوی براین آب دارد و سوی دیگر آن، کوه‌های ستبر و بلند زاگرس ایران زمین است، سرزمینی با تاریخی بس پرافتخار که همچون نگینی تلالو خود را بر عرصه جنوب ایران شعاع افکنده است.

شاید کمتر کسی در ایران باشد که نام پرآوازه مردان و زنان سرزمین تنگستان را در مقابل استعمار پیر انگلستان نشنیده و با داستان‌های واقعی آنان را در کتاب‌های تاریخی نخوانده باشد. مردمان این سرزمین نه تنها در مقابل دشمن غدار اسلحه به دست گرفته‌اند، بلکه اندیشه و قلم آنان نیز در برابر خصم جهل و نادانی داستانی شیرین و شنیدنی است.

پس از آن که مدرسه «سعادت مظفری» در سال ۱۲۷۸ خورشیدی در بوشهر بنا نهاده شد، نهضت مدرسه‌سازی در سایر مناطق بوشهر نیز رونق گرفت. در منطقه تنگستان اولین گام‌های آموزشی با افتتاح مدرسه ابتدایی «نوشیروان» برداشته شد. این مدرسه در مهرماه سال ۱۳۱۰ خورشیدی مصادف با ۱۳۵۰ قمری و برابر با سال ۱۹۳۱ میلادی در روز پنجشنبه با مدیریت آموزگاری شادروان عبدالحمید حاجیانی، آموزگاری شادروان محمد فرزانه و خدمتگزاری سید ابوالقاسم فرزانه در یک محل استیجاری و با چهار کلاس و ۳۵ نفر دانش‌آموز در اهرم افتتاح شد. دبستان ادب خورموج در سال ۱۳۰۵، دبستان فرخی برازجان در سال ۱۳۰۵، دبستان داریوش دیردر سال ۱۳۰۵، دبستان دانش گناوه در سال ۱۳۱۱، دبستان دولتی کنگان در سال ۱۳۱۱ و دبستان دولتی دیلم در سال ۱۳۰۶ آغازگر امر آموزش در مناطق خود بودند. با این حال، اساس تکمیل نهضت مبارزه با بی‌سوادی ریشه در تاریخ مکتب خانه‌ها در منطقه داشت.

در منطقه دلوار نیز در سال ۱۳۴۰ دبستان «دلواری» در دلوار و همچنین دبستان «کازرونی گورک» تأسیس شد.

با افتتاح اولین مدرسه روستایی در سال ۱۳۱۹ خورشیدی در روستای بنه‌گز با نام «اسفندیار» اولین گام‌ها در روستاهای منطقه جهت برخورداری دانش‌آموزان از پرتوی تابناک

سوادبرداشته شد. دومین مدرسه روستایی، مدرسه «دادگر» باغک بود که در سال ۱۳۲۸ هجری شمسی تأسیس شد.

با ورود ۱۵ سپاه‌دانشی در سال ۱۳۴۲، پنج مدرسه در منطقه دلسوار و ده مدرسه ابتدایی در منطقه مرکزی تنگستان راه‌اندازی گردید. این روستاها در منطقه تنگستان شامل: محموداحمدی، آباد، گشی، قبا کلکی، عالی حسینی، خیاری، شورکی، بنیون، گلکی و انبارک و در منطقه دلوارشامل روستاهای جائینک، پهلوان‌کشی، چاه‌تلخ جنوبی، محمد عامری و رستمی بود.

پس از این که اینجانب در سال ۱۳۸۸ اولین کتاب مدون را در زمینه تاریخ آموزش و پرورش تنگستان منتشر کردم، بر آن شدم تا با استعانت از خداوند بزرگ دومین کتاب نیز در زمینه تاریخ آموزش و پرورش منطقه به عنوان یک سند تاریخی بیشتر به صورت تصویری ارائه دهم، زیرا بر این عقیده‌ام که با دیدن این تصاویر شاید این حس در ما به وجود آید که انگار در آن روزگار با افراد درون عکس‌ها همراه بوده‌ایم و با آن‌ها زندگی کرده‌ایم. در فرمایش مولا علی (ع) به امام حسن (ع) است که: «ای پسر، اگر چه من عمر دراز نکردم، مانند عمر کسانی که پیش از من بودند، ولی در کارهای ایشان نگرستم و در اخبارشان اندیشه کردم، در بازمانده‌شان سیر کردم، چنان که مانند یکی از آن‌ها شدم تا آنجا که به سبب آن چه از کارهای آن‌ها به من رسیده است، چنان شدم که گویی من با اول تا آخرشان زندگی کرده‌ام.» (نهج‌البلاغه، نامه ۳۱) با این وجود اعتقاد دارم که جمیع فرهنگیان به این باور رسیده‌اند که:

بعد از وفات، تربیت ما در زمین مجوی
در سینه‌های مردم عارف، مزار ماست

و دیگر اینکه این تصاویر بخشی از زندگی مردان و زنان این دیار با سابقه ۸۰ ساله
سوادآموزی است که باید در یادها بماند و در غبار زمان به بوته فراموشی و نسیان سپرده نشود.

پس از مرگ ما نیز گویند یاران
فلائی چنین مرد یا آنچنان

بسی بر نیاید که در ضبط نسیان
شود این دو پرونده هم بایگان

مطلب دیگری که در زمینه تصاویر کتاب و یا سایر تصاویر باید اشاره کرد، این است که
شاید اثر گفتار و نوشتار با آنچه از دیدن یک عکس حاصل می‌شود برابری نداشته باشد. چنانکه
مولوی می‌گوید:

سال‌ها نتوان نمودن با بیان

آن چه یک دیدن کند ادراک آن

ذائقه بسیاری از افراد خواننده به دلیل وقت کم برای مطالعه به سوی مطالب تصویری گرایش بیشتری پیدا کرده و تمایل زیادی در آنان دیده می‌شود که مفهوم مطالب را در زمان کوتاه-تری دریافت نمایند. به همین خاطر بیان سرگذشت مردمان در زمینه آموزش و پرورش منطقه به صورت تصویری کمک به درک بهتر وقایع تاریخی آن زمان می‌کند.

گردآوری چنین تصاویری به راحتی امکان‌پذیر نبوده است، زیرا بسیاری از تصاویر ریشه در تاریخ ۴۰ تا ۵۰ ساله دارد و کمبود وسایل عکس‌برداری در آن زمان، امکان وجود عکس‌های زیادی را فراهم نکرده است. بعلاوه عکس‌ها در جای خاصی نگهداری نشده است تا به راحتی قابل دسترسی باشد. به طور تقریبی این تصاویر از دیدار حضوری و یا غیر حضوری با پنجاه تا شصت نفر به دست آمده است.

در گردآوری عکس‌ها به دلیل گذشت زمان، برخی از افراد در عکس‌ها برای کسانی که تصاویر را ارسال کرده‌اند قابل شناسایی نبوده است و لازم بوده برای شناسایی آن افراد با اشخاص دیگری دیدارهایی صورت بگیرد. از طرف دیگر برای به دست آوردن برخی از عکس‌ها چندین ماه طول می‌کشید تا اینکه دوستان عکس‌هایشان را ارسال کنند. با این حال، با وجود زمانی معادل یک سال تلاش در جمع‌آوری این تصاویر، از آنجا که عشق و علاقه وافر به امر مستندسازی تاریخ آموزش و پرورش منطقه مان داشته‌ام، هرگز خستگی را در خودم احساس نکرده‌ام. اگرچه همین‌جا لازم است اشاره نمایم که این تصاویر، همه تصاویر موجود در منطقه نیست، بلکه ممکن است هنوز در دست بزرگواران عکس‌های تاریخی‌ای باشد که ارائه نگردیده باشد.

برای جمع‌آوری تصاویر در سه نوبت فراخوان انجام پذیرفت که متأسفانه به دلیل نداشتن عکس و یا دلایل دیگری استقبال مناسبی در ارسال تصاویر صورت نگرفت و از طریق تماس و یا حضور مستقیم به جمع‌آوری عکس‌ها پرداخته شد. گزینش عکس‌ها فارغ از قضاوت در مورد شخصیت افراد بوده است و تنها به منظور مستندسازی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

در این کتاب برای درک بهتر وقایع، تصاویر بر اساس دوره زمانی طبقه‌بندی شده است و همچنین برای فهم بیشتر تصاویر در جاهایی که لزوم آن احساس شده، توضیحاتی نیز در کتاب آورده شده است. بخشی از تصاویر به دانش‌آموزان که جزئی از پیکره نظام آموزش و پرورش

تلفی می‌شوند اختصاص داده شده است. همچنین در کتاب سعی شده مدارک تصویری مربوط به آموزش و پرورش در مورد هر یک از روستاها چه در منطقه مرکزی و چه در منطقه دلووار در صورت وجود آورده شود.

در اینجا جا دارد از کلیه بزرگوارانی که اینجانب را در تهیه این مجموعه مساعدت و یاری نموده‌اند، تشکر خالصانه خود را ابراز نمایم، از جمله آقایان حاج آقا سیدمهدی پور فاطمی نماینده محترم تنگستان و دشتی در مجلس شورای اسلامی و شخصیت‌های فرهنگ دوست جمشید بنه گزی و علیرضا محوزی که با اهداء بخشی از هزینه کتاب ما را یاری نمودند تشکر نمایم و در ادامه از سروران گرامی آقایان و خانم‌ها: محمد تنگستانی زاده، حاج ماندنی صلصال، حاج علی شاهنده پور، حاج احمد عبدالهی، حسین قاسمی پور، حاج همایون فریدنی، حاج مصطفی افخمی، حاج - ماشالله پورجماد، عوض شبرگرد، محمد انوشا، عباس میگلی، خدر محمدی، اسفندیار یگانه، اسفندیار میرشکاری، حاج رضا احمدپیری، حاج غلامرضا پولادی، هوشنگ خضری، حاج جلال اسلوب، حاج حسین حیدری، حسین قایدی حقیقی، محمد پرسون (پولادی)، ابراهیم جمالی، احمد احمدی، خسرو قایدحسینی، جمشیدبنه گزی، مرتضی عبدالهی، محمدعلی بهزادی، خدارحم قاسمی، خانواده محترم علی بیگ ربیسی، غلامرضا جمالی، محمد دشتی، شادروان حاج محمدعلی آزادمنش، اردشیر آشنا، اسماعیل نبی پور، محمدجواد پولادی، معصومه قایدی حقیقی، حسین جمالی، سبحان ضرغامیان پور، سلیمان یزدان شناس، مرضیه بهزادی پور، حسین مسیح گل، زهرا یزدانی (فرزند مرحوم محمد یزدانی) از شیراز، طاهره افخمی، محمد حسن هنرمند، جمال خادم، احمد محمدیان، حسین سلیمانی، محمد ایمانی، حمید باشی، حسن عاشوری، مهرداد فریدنی، غلامرضا باغکی، طاهره افخمی، عصمت علینژاد، شهلا جوکار، حاج محمد زارعی و فرزندان مرحوم مشهدی غلامحسین پولادی، حاج ناصر محمدیان و از منطقه دلووار حاج غلامحسین دریانورد، حاج ابراهیم توانا، حاج - رضا حیدری، حاج غلام خلیلی، غلامحسین پیشباز، حاج علی حاجی نژاد، عبدالرضا زمانی .

گرچه گردآورنده تلاش داشته است دقت لازم را در تهیه کتاب داشته باشد، ولی اشکالاتی نیز در کتاب ممکن است وجود داشته باشد که امیداست خوانندگان بزرگوار با چشم اغماض بر گردآورنده نظر داشته باشند.